

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, преподавател в Нов български университет, департамент „Музика“ – професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство, **научна специалност Музикознание и музикално изкуство (05.08.02)**

за дисертационния труд на

АДЕЛИНА КРАСИМИРОВА ГАЛОВА

докторант в НМА „Проф. Панчо Владигеров” - София,

ВОКАЛЕН ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „КЛАСИЧЕСКО ПЕЕНЕ“

на тема:

**ВОДЕЩИ ОПЕРНИ СОПРАНИ В БЪЛГАРСКИЯ ОПЕРЕН ТЕАТЪР В ПЕРИОДА
1970-1989 ГОДИНА. ТЕХНИЯТ ПРИНОС ПРИ ФОРМИРАНЕТО НА**

ВИСОКОХУДОЖЕСТВЕНИТЕ КРИТЕРИИ НА МЛАДИТЕ ОПЕРНИ ПЕВЦИ

за присъждане образователна и научна степен „ДОКТОР”

в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство,

научна специалност Музикознание и музикално изкуство (05.08.02)

Биографични данни на кандидата

Аделина Красиминова Галова е активен млад творец, непрекъснато ангажиран в различни проекти. Завършва бакалавърска степен (2011) и магистърска степен (2012) по специалност *Класическо пеене* в НМА „Проф. Панчо Владигеров” – София. Прави специализации по Европейска програма „ЕРАЗМУС” в *Conservatorio di musica „Giuseppe Verdi”*, в класа на проф. Кристина Рубин в Милано (Италия, 2014-2015), както и в Международното оперно студио към *„Accademia Nazionale di Santa Cecilia”*, с певицата Рената Скотто, Анна Ванди и режисьора Чезаре Скартон в Рим (Италия, 2013-2014). Докторант по музикознание и музикално изкуство – класическо пеене в НМА „Проф. Панчо Владигеров” (2013-2015). Получава допълнителни квалификации като активен участник в майсторските класове: на оперната певица и педагог **Дарина Такова** (в рамките на фестивала Мартенски музикални дни, Русе, 2017); на оперната певица **Лучана Д’Интино** (организиран от фондация „Дарина Такова” в НМУ „Любомир Пипков”, 2016); на оперната певица **Фиоренца Косото** (Софийска опера и балет, 2014); на оперната режисьорка **Вера Немирова** в НМА „Проф. Панчо Владигеров” (2011); на оперната певица **Ана Томова-Синтова** в НМА „Проф. Панчо Владигеров” (2011); майсторски клас за сценично поведение и движение на тялото в Барокото изкуство на режисьора **Деда Кристина Колонна** (организиран от фондация „Дарина Такова” в камерна зала България, София 2017); майсторските класове на певицата **Вера Николова** и пианиста **Оливие Дориа** за интерпретация на френска музика в НМА „Проф. Панчо Владигеров” (2009, 2010); международен майсторски клас по пеене *Internationale Sommerakademie PragWienBudapest*, в класа по пеене на **KS Dunja Vejzovic**, Йенерсдорф, Австрия (2012). Професионалните активности и опит на Аделина Галова са следните: От 2017 е артист-хорист в Национален филхармоничен хор „Светослав Обретенов“, София, България. Била е и асистент по класическо пеене (по време на обучение по докторска програма по музикознание и музикално изкуство в НМА „Проф. Панчо Владигеров” (2014). Бих казала, че активностите ѝ като хористка и солистка в Детски хор на БНР с турнета в Япония, Китай, Белгия, Чехия, Италия и Швейцария (1996-2007) са оказали огромно значение за изграждането ѝ като сериозен, професионален и отговорен, висококултурен артист-музикант. Аделина има изградени няколко роли: **на Попея** в спектакъла „Да говориш музиката с тялото си, Клаудио 450“, във фрагменти от „Коронацията на Попеа“, в камерна зала България (2017); **на четеца** (Testo) в операта „*Il combattimento di Tancredi e Clorinda*” от Claudio Monteverdi на сцената на НМА „Проф. Панчо Владигеров” в София (2013); **на Графиня Розина** в операта „*Le nozze di Figaro*” в Драматичен театър – Видин с учебен оперен театър (2012); **на Памина** в операта „*Die Zauberflöte*” в Държавен музикален и балетен център – София, в Държавна опера – Русе и Музикално-драматичен театър – Велико Търново с учебен оперен театър (2011); **на Бастиена** от операта „*Bastien und Bastienne*” в Софийска опера и балет, в детски спектакли (2013), както и **хористка** в постановка на операта „*Suor Angelica*” в Държавна опера – Стара Загора, в Софийската опера и балет с учебен оперен театър (2007). Аделина е псалт в Българска православна църква „Св. Амвросий Медиолански” в Милано, Италия (2016-2017) и в този период има участие в първата отслужена Източноправославна литургия в католически храм в

катедралата „Сан Марко”, Венеция, Италия (2016), също участва в концерт по случай 24 май в Посолството на Република България в Рим, Рим, Италия (2014). Тя участва в концерт със Софийска Филхармония в „Зала България” (2014). Има активности в редица концерти към Благотворително дружество и хоспис за стари хора „Донка Паприкова”, и клуб „Сребърна есен” в София (2009, 2010, 2011, 2012, 2013), за което получава специално благодарствено писмо. Реализира концертно турне в Люксембург с камерен хор Мадригал (2007). За своите професионални активности Аделина е получила награди и грамоти: **Благодарствена грамота** за особени заслуги към Епархийската църква, издадена и подпечатана от Западно и Средноевропейският Митрополит Антоний към Българска епархия в Западна и Централна Европа на Българската Православна църква и Източно православна свещена Митрополия, Берлин, Германия (2016); **Втора награда** на IV Национален конкурс за млади изпълнители „Дико Илиев”, Враца, България (2008).

ПУБЛИКАЦИИ по темата на дисертационния труд

Аделина Красиминова Галова представя четири публикации по темата на дисертационния труд:

1. Галова, Аделина. *Поглед върху творчеството на драматичното сопрано Мария Венцеславова – звезда на Русенската опера в периода 1970-1989. Италиански и български репертоар*. В сборник от Пролетни научни четения, 2019. АМГИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив.
2. Галова, Аделина. *Начални стъпки в изграждането на творческата кариера на оперната певица Валери Попова*. В сборник от Докторантски четения, 2019. НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София.
3. Галова, Аделина. *Коронни български роли в репертоара на русенската певица Мария Венцеславова*. Публикация в сайта „Галерия на думите“, публикувана на 07.04.2019: <http://galerianadumite.bg/wp-content/uploads/2019/04/Koronni-blgarski-rol-i-v-repertoara-na-rusenskata-pevitsa-Mariya-Ventseslavova.pdf>
4. Галова, Аделина. *Ярка звезда на русенския оперен небосклон – разказ за Мария Венцеславова*. Публикация в сайта „Инфообзор“, публикувана на 28.12.2018: <http://infoobzor.net/archives/36224>

Публикациите доказват сериозността и научната ангажираност на докторантката към темата на дисертацията. Те са достатъчни (спрямо националните изисквания за НАЦИД), за да популяризират теоретичната разработка и да предизвикат обществен интерес.

Дисертационен труд ВОДЕЩИ ОПЕРНИ СОПРАНИ В БЪЛГАРСКИЯ ОПЕРЕН ТЕАТЪР В ПЕРИОДА 1970-1989 ГОДИНА. ТЕХНИЯТ ПРИНОС ПРИ ФОРМИРАНЕТО НА ВИСОКОХУДОЖЕСТВЕНИТЕ КРИТЕРИИ НА МЛАДИТЕ ОПЕРНИ ПЕВЦИ

Дисертационния труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра „Класическо пеене“, състояло се на 30.05.2019 и е с обем от 439 страници, включващи: **Увод; Три глави**, всяка от които, посветена на една от трите разглеждани сопрана – **Мария Венцеславова, Валери Попова, Мария Бохачек** и развита с по **няколко подглави и подраздели**, в които подробно се разглежда творческия път и репертоар на изследваните сопрани, акцентирайки върху етапи, роли и камерни произведения, значими за изграждането на кариерите им и развитието на българския оперен театър в репрезентирания период; **Заклучение: 237 приложения; Библиография**, описваща цитираните в труда книги, статии от вестници и списания, радио и телевизионни предавания, концерти, научни трудове, статии от интернет, лични срещи и интервюта, интерактивни източници. В **приложенията** е представен **снимков материал**: документални фотографии от различни оперни постановки или концерти; фотоси на афиши и дипломи от конкурси, както и програми от спектакли; някои запазени оперни дневници; цитирани в труда статии; снимки на костюми; **три срещи-интервюта** – с Мария Венцеславова, Александрина Пендачанска и Антонина Бонева. **Музикалното приложение** представлява директни връзки към сайтове за свободно споделяне на информация, чрез изписан в текста на труда и библиографията линк, отвеждащи към аудио записи на различни арии, дуети, отделни сцени или цели опери, както и диск с пет записани арии. Съдържанието на главите включва:

Първа глава: Мария Венцеславова. 1.1. Семейство и начало на творческия път. 1.2. Първа роля – Флория Госка. 1.3. Първи конкурси, предвещаващи големи върхове (1.3.1. София и Тулуза. 1.3.2.

„Франсиско Виняс” и вагнеровия репертоар в кариерата на Мария Венцеславова). 1.4. Италиански репертоар (1.4.1. Вердиеви роли. 1.4.2. Врѣх в кариерата ѝ – операта „Макбет”). 1.5. Мария Венцеславова и нейните български роли (1.5.1. Някои знакови български образи. 1.5.2. Царица Мария от операта „Цар Калоян”. 1.5.3. „Мария Десислава”, създадена за Мария Венцеславова) 1.6. Друг оперен и оперетен репертоар (1.6.1. Руски опери. 1.6.1.1. „Годеш в Манастира”. 1.6.1.2. „Княз Игор”. 1.6.1.3. „Дама Пика”. 1.6.2. Опери от други епохи и композитори 1.6.2.1. „Тѣжен понеделник”. 1.6.2.2. „Мадам Бѣтерфлай”. 1.6.2.3. „Кармен”. 1.6.2.4. „Вълшебна флейта”. 1.6.3. Оперети. 1.6.3.1. „Царицата на чараша”. 1.6.3.2. „Цигански барон”). 1.7. Мецосопранов репертоар (1.7.1. Мадалена – „Риголето”). 1.8. Концерти, гастроли, звания (1.8.1. Концерти в България. 1.8.1.1. Концерт със симфоничния оркестър на БНР – 1988. 1.8.1.2. Тържествен концерт по случай 25-годишнината от основаването на русенската опера. 1.8.2. Гастрол извън пределите на България. 1.8.3. Звание – „Заслужила артистка” – 1980). 1.9. Преподавателска дейност на Мария Венцеславова. **Втора глава: Валери Попова.** 2.1. Семейство и начало на певческия ѝ път. 2.2. Музикално образование (2.2.1. Музикално училище. 2.2.2. Музикална консерватория и първи конкурс – “V-то Общобългарско състезание за певци и инструменталисти. 2.2.3. Специализация в Палермо, Италия. 2.2.4. Дебют на софийска сцена – „Джани Скики”). 2.3. Пловдивска народна опера (2.3.1. Дебют – Първа дама – „Вълшебна флейта” – Моцарт. 2.3.2. Графинята – „Сватбата на Фигаро” – Моцарт. 2.3.3. Първа голяма роля на пловдивска сцена – Виолета Валери – „Травиата” – Верди. 2.3.4. Манон – „Манон” – Масне. 2.3.5. Земфира – „Алеко” – Рахманинов. 2.3.6. Розалинде – „Прилепът” – Щраус). 2.4. Международни конкурси (2.4.1. XXV Международен конкурс „Пражка пролет” – 1973. 2.4.2. XXI Интернационален певчески конкурс „Лен Вос” – Хертогенбош – 1974. 2.4.3. IX-ти Международен певчески конкурс в Париж – 1975. 2.4.4. I-ви Международен конкурс за лирично изкуство – Вервие – провинция Лиеж (Белгия) – 1975. 2.4.5. VI-ти Международен конкурс за млади оперни певци – София – 1976. 2.4.6. Международен оперен и балетен конкурс в Остенде – Белгия – 1977). 2.5. Софийска народна опера (2.5.1. Репертоар от чуждестранни композитори. 2.5.1.1. Виолета – „Травиата” – Верди. 2.5.1.2. Джилда – „Риголето” – Верди. 2.5.1.3. Леонора – „Силата на съдбата” – Верди. 2.5.1.4. Елизабет Валоа – „Дон Карлос” – Верди. 2.5.1.5. Памина – „Вълшебната флейта” – Моцарт. 2.5.1.6. Графинята – „Сватбата на Фигаро” – Моцарт. 2.5.1.7. Фиордилджи – „Така правят всички жени” – Моцарт. 2.5.1.8. Тоска – „Тоска” – Пучини. 2.5.1.9. Мими – „Бохеми” – Пучини. 2.5.1.10. Маргарита – „Фауст” – Гуно. 2.5.1.11. Елелна – „Мефистофел” – Бойто (френска версия). 2.5.2. Репертоар от български композитори. 2.5.2.1. Ахинора – „Хан Аспарух” – Райчев. 2.5.2.2. Винеха – „Хан Крум Ювиги” – Йосифов). 2.6. Гастроли извън София и зад граница (2.6.1. Гастроли с трупата на „Софийска народна опера”. 2.6.1.1. „Травиата” в Москва. 2.6.1.2. „Хан Аспарух и Хан Крум Ювиги” в Москва. 2.6.1.3. Йенуфа във ФРГ). 2.7. Самостоятелни гастроли, извън турнетата със „Софийска народна опера” (2.7.1. Гастроли в България. 2.7.1.1. „Травиата” – Виолета Валери. 2.7.1.2. „Аида” – Аида. 2.7.1.3. „Отело” – Дездемона. 2.7.1.4. „Вълшебната флейта” – Памина). 2.8. Гастроли зад граница (2.8.1. „Кралска фламандска опера” – Гент, Антверпен (Белгия). 2.8.1.1. „Травиата” – Верди. 2.8.1.2. „Фалстаф” – Верди. 2.8.1.3. „Евгени Онегин” – Чайковски. 2.8.1.4. „Манон Леско” – Пучини. 2.8.1.5. „Вълшебната флейта” – Моцарт. 2.8.1.6. „Така правят всички жени” – Моцарт. 2.8.1.7. „Сватбата на Фигаро” – Моцарт. 2.8.2. Опера Норт и Манчестър – Англия. 2.8.2.1. „Тоска” – Пучини. 2.8.3. САЩ – „Флорентинска опера” – Милуоки, Пенсилвания. 2.8.3.1. „Тоска” – Пучини. 2.8.3.2. „Бал с маски” – Верди. 2.8.4. „Ла Скала” – Милано. 2.8.4.1. Лиу – „Турандот” – Пучини. 2.8.4.2. „Мадам Бѣтерфлай” – Пучини. 2.8.4.3. „Un re in ascolto” („Слушания крал”) – Лучано Берио. 2.8.5. Национален оперен театър Париж – „Гранд опера”. 2.8.5.1. “La vera storia” („Истинска история”) – Лучано Берио. 2.8.5.2. „Алцеста” – Глук. 2.8.6. Опера Флоренция – „Театро комунале”. 2.8.6.1. “La vera storia” – Леонора. 2.8.7. Едмънтън опера (Канада). 2.8.7.1. „Бал с маски” – Амелия. 2.8.8. Опера Кълъмбъс (Охайо, САЩ). 2.8.8.1. „Трубадур” – Леонора). 2.9. Камерно творчество (2.9.1. „Матеус пасион”. 2.9.2. „Те Деум” – първо изпълнение в България. 2.9.3. „Коледа” – световна премиера. 2.9.4. „Немски реквием” – първо изпълнение в България. 2.9.5. „Реквием” – Дж. Верди). 2.10. Концертна дейност у нас и в чужбина (2.10.1. Концерти у нас. 2.10.1.1. С „Пловдивска филхармония” – сезон 1986-1987. 2.10.1.2. “VIII Международен фестивал Лауреатски дни Катя Попова” – Плевен – 1973. 2.10.2. Концерти в чужбина. 2.10.2.1. Концерт на кръга „Де Меломанен” – Антверпен (Белгия). 2.10.2.2. Белкантов концерт – солисти и оркестър на „Кралска фламандска опера” – 1978). 2.11. Общи сценични изяви с Александрина Пендачанска (2.11.1. „Стабат матер” – Росини – фестивал „Варненско лято”. 2.11.2. „Вълшебната флейта” – Моцарт – София). 2.12. Преподавателска дейност. **Глава трета: Мария Бохачек.** 3.1. Образование. 3.2. Начало на творческия път – „Русенска народна опера” (3.2.1. Дебют – Неда – „Палачи”. 3.2.2. Сантуца – „Селска чест”. 3.2.3. Татяна – „Евгени Онегин”. 3.2.4. Мария – „Мазепа”. 3.2.5. Джоконда – „Джоконда”. 3.2.6. Мини – „Момичето от Златния Запад”. 3.2.7. Наташа – „В бурята”). 3.3. Конкурси, фестивали, специализации (3.3.1. „Световен младежки фестивал”. 3.3.2. Специализация в Рим). 3.4. „Варненска народна опера” (3.4.1. Репертоар от чуждестранни композитори. 3.4.1.1. Дебют – Манон Леско – „Манон Леско”. 3.4.1.2. Мадалена дьо Коани – „Андре Шение”. 3.4.1.3. Дездемона – „Отело”. 3.4.1.4. Сантуца – „Селска чест”. 3.4.1.5. Леонора ди Варгас – „Силата на съдбата”. 3.4.1.6. Норма – „Норма” – първо изпълнение в България. 3.4.1.7. Лиза – „Дама Пика”. 3.4.1.8. Леонора – „Трубадур”. 3.4.1.9. Примадона – Ариадна – „Ариадна на Наксос” – първо изпълнение в България. 3.4.1.10. Чо-чо сан – „Мадам Бѣтерфлай”. 3.4.1.11. Аида – „Аида”).

3.4.2. Репертоар от български композитори. 3.4.2.1. Царица Мария – „Цар Калоян“). 3.5. Гастроли в страната и чужбина (3.5.1. Гастроли в България. 3.5.1.1. Софийска опера. 3.5.2. Гастроли в чужбина. 3.5.2.1. Белгия. 3.5.2.2. Куба. 3.5.2.3. Румъния). 3.6. Концертни прояви (3.6.1. Девета симфония – Бетовен. 3.6.1.1. Варна. 3.6.1.2. София).

Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Дисертационният труд разглежда много важен период в развитието на българския оперен театър – „златните години“ – 1970-1989, обхващащи „някои от най-активните, продуктивни и интересни моменти в развитието на целия музикален път на оперна България“, както се изразява дисертантът. По това време в оперните театри в цялата страна „се правят мащабни постановки, поставят се нови заглавия и се създават множество опери на български език, някои от които се пишат за определени артисти и в основата на всичко това стоят успехите на високо конкурентните певци, които пълнят салоните с публика“ (цитат). Аделина Галова се нагърбва с необятна задача, но като млад изпълнител-изследовател тя има голямо желание да бъде полезна за себе си и за всеки, за да остане в историята този важен период от българската музикална култура. Тя, разбира се, стеснява кръга на работа до градовете Русе, София и Варна, откъдето избира певиците: **Мария Венцеславова, Валери Попова и Мария Бохачек**. Трудът спомага за обогатяването на познанията за тези три личности с интересни факти, базирани на документи, снимков материал, интервюта, записи, статии и различни документални предавания, които цитира и които служат като допълнение към изследването.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Дисертантът има ясно поставени цел и задачи, спазва точна и прецизна методология, които тя научно изследва и доказва в труда си. Те са следните: 1). Съставяне на детайлен творчески профил на изследваните сопрани, разглеждайки развитието на техните кариери, съсредоточавайки се в периода 1970-1989. 2). Подчертаване на важни факти, свързани с развитието на българското оперно дело и разглеждане на някои подробности около тях като се подчертават успехите на разглежданите сопрани както у нас, така и зад граница. 3). Изследване на репертоара на певиците в подробности, като набляга на най-важните оперни роли и някои кантатно-ораториални произведения (според мен камерни е неправилно), които са оставили трайна следа в българския културен живот. 4). Обогатяване максимално на познанията за **трите сопрана, за които до момента няма съставен подобен подробен творчески профил**. 5). Директните музикални препратки към записи на певиците, които да бъдат в помощ при творческото развитие на млади артисти и изследователи, които биха могли да почерпят информация и да приложат за себе си наученото. 6). Чрез собствени изводи, базирани на различни документи, трудът да бъде в помощ на млади оперни артисти или на изследователи, не-съвременници на тази „златна епоха“, за да съумеят да изградят собствени творчески критерии.

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

Изследването е задълбочено и достатъчно сериозно и мащабно. Основава се на проучване на литература, разглеждане и анализ на голям обем от артефакти за трите оперни прими в цитирания период.

Операта в град Русе Аделина избира, заради изключително високото ниво на оперния театър в цитирания период. „*Операта представя града с великолепно постановки, с блестящи оперни артисти и съхранява аристократичния му дух.*“ Една от причините да избере Мария Венцеславова е „нейният специфичен драматичен сопранов глас ... – фразировката, техниката на пеене, завършеността в стилово отношение, която притежава... *Огромна късмет имам, че работейки върху изследването на личността ѝ, тя все още беше сред живите и ме прие за интервю-срещи, в което да ми разкаже за себе си и което помествам в приложенията. Помощ получих от Стефан Баджаков – бивш артистичен секретар на Русенска опера, чийто личен архив от програми и музика ползвам в труда си; от моя колега Владимир Попов, от чийто дисертационен труд, посветен на Русенската опера, черпя информация и цитирам; от колегата ми Пламен Бейков, благодарение на който срещата с Мария Венцеславова се осъществи и от служителите на Регионална библиотека „Любен Каравелов“, които ми помогнаха в откриването на статии от вестници и списания, цитати, от които помествам в*

труда.“

Софийската опера е най-големият и стар оперен театър в България, а Валери Попова е от „най-ярко изявените солистки в периода ... пример за това, какъв разнообразен репертоар би могло да се изпее, когато вокалната техника е изградена на основата на белкантото. Благодарна съм на Александрина Пендачанска и леля ѝ Антонина Бонева, които ми предоставиха целия личен архив на Валери Попова, от който да почерпя по-голямата част от събраната информация, като рецензии, грамоти и различни видео и аудио записи, и се срещнаха с мен лично за два кратки разговора, които помествам в приложенията“. Аделина гледа и слуша различни записи, превежда рецензии от чуждестранната преса (от фламандски, френски, италиански, английски и руски) помага ѝ и Иван Пендачански, при разясняване на факти и сверяване на данните от архива, споделя с нея.

Операта във Варна Аделина твърди, че избира на случаен принцип, но всъщност тя „се е сблъсквала с името Мария Бохачек и нейната кариера ... някои нейни постижения, в разглеждания период, имат огромно историческо значение за развитието на българския оперен театър. Например ролите ѝ в оперите „Норма“ и „Ариадна на Наксос“ са първите изпълнения на тези партии в България. Тя прави множество студийни записи на арии и ансамбли, на цели опери, някои от които остават до ден днешен единствени в България. ... Да пиша за нея е предизвикателство, защото не успях да намеря връзка с никой неин роднина или по-близък човек, който да ми каже нещо повече от това, което открих в Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“ във Варна – с благодарност към служителите там – в интернет, или в някои от книгите, които цитирам. Помощ получих и от г-н Любомир Кутин, който ми предостави документална справка, изготвена от него, за изиграните от Бохачек спектакли на сцената на „Варненска опера“. Повечето дати, с които си служи са от нея.“

За жалост в дисертацията си Аделина коментира, че не може пълноценно да използва архивите на трите оперни театри (те са в неблагоприятно състояние и голяма част от информацията, съдържаща се в тях, не може да се открие или липсва). Единствено архивът на Държавна опера – Русе е запазен в добро състояние (достатъчно подреден), благодарение на г-жа Маргарита Маринова. Той дава достатъчно данни за отделни спектакли, в които са играли Мария Венцеславова и Мария Бохачек.

Тъй като дисертацията е изключително обширна (заради голямата фактология и мащабност на темата), ще цитирам само някои части от трите глави, с изводи на Аделина Галова, които смятам за особено важни. Докторантката се е справила заvidно добре, поздравявам и нейната научна ръководителка – проф. д-р Мила Дюлгерова.

Изводите на докторанта в първата глава са достатъчно дисертабилни, позволявам си да открия един важен детайл: Мария Венцеславова остава в историята на музикалната ни култура със студийния запис на **Царица Мария от операта „Цар Калоян“ на Панчо Владигеров**. Заради честванията тази година (120 години от рождението на композитора), Аделина цитира част от интервюто на артистката (Среща-интервю с Мария Венцеславова, 23 октомври 2018, в дома ѝ в град Русе.): „Панчо, той много се гордееше с мен. Няма да забравя в Плевен имахме спектакъл, в Плевенската опера и разбирам, че Панчо е там. Имахме репетиция, когато се подготвяше премиера и като ме чува в самото начало и казва: „Ето това е, което искам!“ и направи, така че плочата се записа с мен, с мое участие. Всички останали солисти бяха от София.“ (из Среща-интервю с Мария Венцеславова, 23.10.2018.) и запис на арията на Царица Мария.

(<https://www.youtube.com/watch?v=fXMAxlnm1yc>) Операта „Цар Калоян“ е една от най-запомнящите се български опери, с исторически сюжет и единствената в творчеството на Панчо Владигеров. „Композиторът започва работа по партитурата на произведението през 1935 и година по-късно то вече се играе на сцена. Операта е посрещната добре от публиката, но след девет представления е свалена по внушение на двореца, тъй като отрицателният образ на царица Мария (куманка и съпруга на Калоян) можел да даде повод за уронване престижа на тогавашната царица Йоанна (италианка и съпруга на цар Борис). Няколко месеца след това е поставена в Братислава и Любляна, като братиславската премиера се превръща в събитие от световен мащаб. Така „Цар Калоян“ става първата българска опера, представена в чужбина. Втората постановка в България на операта е представена през 1962 в Русе, като либретото е преработено. Постановката на Русенската опера е определена като *постигане от национална величина в развитието на съвременния оперен театър*, на III-я Национален преглед на оперите, в София. През 1975, по повод 75-годишнината от рождението на Панчо Владигеров „Цар Калоян“ отново

се играе в София, като в постановката се възстановяват действащите лица от оригиналното либрето, правят се някои корекции по финалния текст, също и отделна картина за финала, като се подчертава хоровата роля. Същата година с това заглавие се открива и ФОБИ¹ в Стара Загора, за който спектакъл лично от композитора е поканена Мария Венцеславова. *„С тази успешна постановка старозагорци се представиха и в Полша, където Мария Венцеславова, поканена за ролята на царица Мария, получи може би най-високата оценка.“* (Стамболиев Огнян. Профили: Мария Венцеславова. // Седем дни в Русе, N 7, 1976. с. 7-8.) Изводи на докторанта: *„От изследването на репертоара на Мария Венцеславова става ясно, че тя е утвърден драматичен сопран и вероятно е можела да бъде от редките явления – „вагнерови певци“, но животът ѝ трайно се свързва с русенската опера, от което произлиза друга нейна сила – Вердиевите и българските роли, в които е незаменима. Нейната техника и интерпретация могат да служат само за пример на моето поколение. Възхищавам се на начинът, по който играе ролите си, докато пее, на способността ѝ да „променя“ гласа си според ролята.“*

Изводите на докторанта във втората глава надграждат значимостта на проблематиката и защитават целта на изследването. Безспорен е приносът на Валери Попова за българската оперна и музикална култура. Докторантката разглежда изключително подробно нейните постижения, коментира, подчертава. Бих си позволила да открия участията на Валери Попова в кантатно-ораториални произведения (които не знам защо са отбелязани като камерни – а те можем да посочим като дори по-сложни и полифонично изискващи за един оперен изпълнител). Аделина разглежда участията ѝ в ораторията *„Матеус пасион“* на Йохан Себастиан Бах (*„Aus liebe...“*), с диригент Добрин Петков.

(https://www.youtube.com/watch?v=uKK_ewO5fVM). Изводът на докторантката: *„изпълнението е изящо и прецизно, изпято с перфектна дикция...“* е абсолютно професионално направен. Впечатлена съм от изпълнението на Валери Попова. Взетото интервю от дъщерята на Валери – Александрина Пендачанска допълнително дава яснота за нейните качества и в този музикален стил и жанр: *„Забележително е, въпреки че тя е, така да кажем, вокална наследница на италианското белканто, в този немски репертоар е страхотна. Всъщност, важното да се отбележи е, че тука нямаше традиция на това нещо и всичко, което тя има като умения и знания си е набила по собствен път. Тук нямаше, освен ако не отидеш в Германия или във Виена и не посидиш по-дълго време там...“* (виж Интервю-среща с Александрина Пендачанска, 7 март 2019.) Съществен е и приложения запис на *„Те Деум“* (първо изпълнение за България) от Антон Брукнер, с диригент Константин Илиев, и с участието на Българска хорова капела, Софийска филхармония и солистите: Валери Попова – сопран; Христина Ангелакова – мецосопран; Марин Илиев – тенор; Димитър Станчев – бас.

(<https://www.youtube.com/watch?v=mtZFzb0cocg>), който също доказва дълбочината на разглеждания музикален материал, сериозността и дисертационността на докторската работа.

Третото произведение от подобен характер в репертоара на Варели Попова: ораторията *„Коледа“* (световна премиера) от Димитър Ненов, с диригент – Милен Начев, Симфоничен оркестър на БНР, Смесен хор на БНР и солистите Валери Попова – сопран и Александър Крунев – баритон, също допринася за максималното допълване на богатия артистичен образ на голямата певица Валери Попова. <https://www.youtube.com/watch?v=LvQKICXE7fc>

<https://www.youtube.com/watch?v=wU7W4REw9A8>)

В третата глава Аделина Галова изразява собствени впечатления от записите и постиженията на третия артист-певец **Мария Бохачек**, говори за *„дълбокия драматизъм, носещ музикалния език на Чайковски, който се чува ясно в арията. Бохачек го обогатява още повече с цветния си, специфичен тембър.“* Прави паралел между *„Приспивна песен“* от *„Мазепа“* и арията на Лиза от *„Дама Пика“* на Чайковски. Тя подчертава своя извод, че руският репертоар е подходящ на Бохачек, защото в операта *„Дама Пика“* сопраното играе 20 пъти в кариерата си. (*Лиза* от *„Дама Пика“* на Чайковски. <https://www.youtube.com/watch?v=rADM-IwUCqo> с диригент Васил Стефанов, Симфоничен оркестърът на БНР.) Изследването на всички роли показва, че Мария Бохачек е утвърден драматичен сопран, с невероятна гласова издръжливост. Нейната брилянтна вокална техника, основана на школата на професор Прокопова ѝ е дала добра основа, върху която певицата изгражда своя репертоар.

¹ Фестивал на оперното и балетно изкуство в Стара Загора.

Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването

Настоящото изследване е „отворено“ към осмисляне на цялостния принос на трите водещи сопрани от изследвания период като особено значими и приносни за развитието на българската музикална култура в историческия контекст на последните десетилетия на ХХ век. Това обуславя теоретичен модела за необходимостта от изследване на релативните взаимодействия на тези творчески изпълнителства с общите тенденции в развитието на оперното изкуство в България. Като заключение докторантката набелязва най-важните постижения на трите български оперни певици:

- **Мария Венцеславова** остава в историята с множеството изиграни главни роли на сцената на Русенската опера, с превъпласанията ѝ във **Вердиевите герои**, от които най-запомняща се остава „**Лейди Макбет**“; също с нейната любима „**Тоска**“ на Пучини; с **българските образи**, някои от които **изпълнени за първи път** в България – например „**Мария Десислава**“, написана за нея; също така и с титлата „**Вагнеров изпълнител**“, която я прави **първата българка** носеща това звание.
- **Валери Попова** е запомнена с множеството си изяви на софийска сцена и редовните си гастроли в чужбина; с **коронните си образи** в „**Травиата**“ на Верди, „**Тоска**“ на Пучини, „**Истинска история**“, „**Кралят, който слуша**“ в модерните опери на Лучано Берио, с **първите изпълнения за България** на различни кантатно-ораториални произведения, като „**Немски реквием**“ от Брамс, „**Те деум**“ на Брукнер и „**Коледа**“ на Димитър Ненов, както и с **множеството си големи награди и първи места** на престижни **международни конкурси**, благодарение на които прославя страната ни и българските гласове по целия свят.
- **Мария Бохачек** остава в историята като **драматичен глас**, с **невероятна издръжливост**, с **множество изиграни спектакли**, бройката на които са достойни за „Гинес“ рекорд, с **първите изпълнения в България** на „**Ариадна на Наксос**“ от **Щраус** и „**Норма**“ от **Белини**, с много записи на отделни номера от **опери** и цели такива, **незаписвани от други до момента**, с **редовните си гастроли**, по време на които печели симпатиите на публика и критика, и **прославя страната ни**.

Коректност при цитирането на представителен брой автори

Аделина Красиминова Галова е коректен учен, който има широк поглед върху богатата библиография и източници: книги – 5; вестници, списания – 68; радио и телевизионни предавания, концерти – 10; научни трудове и статии от интернет – 9; лични срещи и интервюта с Антонина Бонева (27.12.2018), с Александрина Пендачанска (7.03.2019), Мая Ангелова-Анастасова, Мария Венцеславова (23.10.2018), Стефан Баджаков, Иван Пендачански; интерактивни и други източници – 20. Нейните цитирания са точни, според последните изисквания в Р България.

Наличие на собствен принос

Като приноси на изследването могат да бъдат посочени следните моменти:

1. Събиране и подбор на данни и информация за певиците от източници като интернет, радио, телевизия, аудио и видео записи, вестници, списания, книги, лични архиви, разговори със съвременници на епохата: меломани, лични интервюта с техни близки или с тях самите (с Мария Венцеславова).
2. Задълбочено запознаване с репертоара и особеностите в него, анализи, за всяка една от трите сопрана.
3. Подробно проследяване, описване и анализиране на някои отделни образи и камерни произведения, като акцентът е върху най-важните в кариерата на всяка една от трите изследвани сопрана и приносът им за развитието на българския оперен театър.
4. Систематизиране и дигитализиране на част от личния архив на певиците Мария Венцеславова и Валери Попова, и поради липса на личен архив за Мария Бохачек, създаване на творчески профил чрез материали, взети от книги, преса, радио, интернет или аудио записи.
5. Прилагане на мои собствени възгледи и разсъждения по повечето въпроси, с цел дообогатяването на наличните материали и факти, както и допълване на архивите им. **Максималното възстановяване на творческата личност** на разглежданите

сопрани-артистки чрез сценичните им превъплъщения, с цел създаване на по-завършен творчески профил.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът отговаря на дисертацията и коректно предава характера на научния текст на докторската работа.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Не познавам лично достатъчно добре Аделина Красиминова Галова. Но съм впечатлена от сериозността на докторантската ѝ задача, от големия обем работа – свършена по темата – и то качествено и последователно. Поздравления. Това говори за нейните качества, не само като изпълнител, но и за голям потенциал като научен изследовател.

Мнения, препоръки и бележки

Нямам.

В заключение на тази РЕЦЕНЗИЯ ще завърша със следната оценка:

Дисертационният труд на Аделина Красиминова Галова – ВОДЕЩИ ОПЕРНИ СОПРАНИ В БЪЛГАРСКИЯ ОПЕРЕН ТЕАТЪР В ПЕРИОДА 1970-1989 ГОДИНА. ТЕХНИЯТ ПРИНОС ПРИ ФОРМИРАНЕТО НА ВИСОКОХУДОЖЕСТВЕНИТЕ КРИТЕРИИ НА МЛАДИТЕ ОПЕРНИ ПЕВЦИ, заедно с носените от него приноси с научни и научно-приложни качества, активността ѝ – изяви, публикации и концерти, смятам достатъчни, за да дам своята положителна оценка и да предложа на уважаемото научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство, научна специалност Музикознание и музикално изкуство (05.08.02) на Аделина Красиминова Галова, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

19.7.2019
София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова